

Welkom in Wenen

AANKOMST IN WENEN	5
WAT U NIET MAG MISSEN	6
HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN	8
WENEN IN 3 DAGEN	10

Het Majolicahuis is een ontwerp van Otto Wagner.

© erwo1/Stock

HAUPTBAHNHOF

AANKOMST IN WENEN

Met het vliegtuig

De **internationale luchthaven Wenen-Schwechat** (www.viennaairport.com) ligt 19 km ten zuidoosten van het centrum. De meeste verbindingen met het stadscentrum brengen u naar **Wien Mitte** (Landstraße). Daar vertrekken metrolijnen 3 en 4 naar de hele stad.

CAT

De **City Airport Train** (www.cityairporttrain.com) verbindt de luchthaven met **Wien Mitte** in 16 min. Vertrek om het halfuur, 6.09-23.39 u in de richting luchthaven-stad en 5.37-23.07 u in de richting stad-luchthaven - € 12, € 21 H/T. De trein **S** 7 is driemaal goedkoper en bijna net zo snel.

TREIN

S-Bahn **S** 7 rijdt naar **Wien Mitte** (**U** 3, 4 - 4.48-0.18 u om het halfuur, reisduur 25 min.) met haltes aan Renweg, dicht bij het Belvedere, Praterstern (**U** 1, 2) en Floridsdorf (**U** 6) - € 4,40 per rit (50% korting met de speciale passen van 24 u, 72 u...). Om naar het **Hauptbahnhof** (15 min.) te reizen kunt u de hogesnelheidstrein (Railjet) naar Linz of Salzburg nemen (www.oebb.at - 2 treinen/uur - € 4,10).

BUS

Twee lijnen brengen u naar het centrum (www.viennaairportlines.at/en): de ene lijn loopt naar de Schwedenplatz/Morzinplatz (25 min.), de andere naar het Westbahnhof (40 min.); vanaf daar neemt u de metro naar de rest van de agglomeratie (vertrek elk halfuur,

6.00-24.00 u, enkeltje € 8, retourtje € 13). Er rijden minder bussen naar het busstation (Wien Erdberg) en Kaisermühlen VIC.

TAXI

€ 35/40 voor een rit van 25 min.

Met de trein

Sinds 2015 komen regionale en internationale treinen aan in het nieuwe station **Wien Hauptbahnhof** (met het centrum verbonden via metrolijn **U** 1) in plaats van in het station **Wien Westbahnhof** (**U** 3).

Met de bus

De bussen van **Eurolines** komen aan op het busstation (**Vienna International Busterminal - Erdbergstr. 202** - www.vib-wien.at/en). Daar neemt u metro **U** 3 naar het centrum.

U, S, TRAM EN BUS

7909 100 - www.wienerlinien.at
Dienstregeling - 5.30-24.00 u
(ook nachtbus).

Kaartje - € 2,40.

Formules - **Netzkarte 24 Stunden**

Wien: € 8 voor 24 uur; **Netzkarte 72 Stunden Wien**: € 17,10 voor 72 uur; **8 Tage-Klimacarte**

(ma.-zo.): € 40,80. **Vienna City**

Card: € 17/24 uur of € 29/72 uur, geldig op alle lijnen, met korting in musea. **blz.** 22.

WAT U NIET MAG MISSEN

Onze favoriete 'mooiste plekjes'

1

Stephansdom★★★
Vouwkaart DE4 - 📍 blz. 30

2

De Hofburg★★★
Vouwkaart D4-5 - 📍 blz. 59

3

Het Kunsthistorisches Museum★★★
Vouwkaart CD5 - 📍 blz. 72

4

Schloss Schönbrunn★★★
Buiten de vouwkaart - 📍 blz. 104

5

De Ring★★

Vouwkaart CE3-5 - 📍 blz. 69

6

De Prunksaal★★

in de **Nationalbibliothek**★
Vouwkaart D5 - 📍 blz. 65

7

MuseumsQuartier★★

Vouwkaart C5 - 📍 blz. 89

8

De meesterwerken van Klimt
en Schiele in het **Belvedere**★★
Vouwkaart E7 - 📍 blz. 84

9

Secessiongebäude★★

Vouwkaart D5 - 📍 blz. 81

9

Het **MAK**★★ (Museum für
Angewandte Kunst)
Vouwkaart E4 - 📍 blz. 75

HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN

♥ **Verwen uzelf op de Naschmarkt**, die haar naam niet gestolen heeft (*naschen* betekent 'genieten van'). Op deze vijfjinde markt vindt u alles wat de Oostenrijkse gastronomie te bieden heeft: vruchten uit de Wachau, wijn uit Burgenland en *Speck* uit Tirol, maar net zo goed oosterse specerijen. Op zaterdag is het ook een vlooiemarkt. 🍷 blz. 83.

♥ **Bekijk Wenen vanuit de hoogte in het Prater**. Het immense jachtreservaat van de prinsen van Habsburg is nu één grote kermis. Boven de lawaaierige attracties verrijst het grote reuzenrad, vanwaaruit u zowel overdag als 's avonds geniet van een uniek uitzicht op Wenen. 🍷 blz. 97.

♥ **Verlies de tijd uit het oog in een Kaffeehaus**. Het verschil tussen een authentiek Weens café en een toeristisch etablissement? In het eerste zal de ober u nooit de rekening brengen voor u daarom vraagt. Niet twijfelen, gewoon binnegaan, een gezellig plekje uitzoeken en de kranten die er liggen doornemen of mensen kijken. 🍷 blz. 122.

♥ **Bekijk een andere kant van Oostenrijk in het Augartenpark**. In de barokke lanen van dit prachtige park vlak bij het centrum komen veel Joodse families en recenter ook immigranten, terwijl de bunkers van Hitler vooral de Weense alternatievelingen lokken. 🍷 blz. 100.

♥ **Stil de kleine honger aan een van de Würstelstände**. Deze worstkraampjes zijn tot laat in de nacht open en zijn onlosmakelijk verbonden met de Weense eetcultuur. Bereid u goed voor, want de verkoper stelt veel vragen, waaronder: '*Brot oder Semmel?*' (donker of wit brood?), '*Senf oder Kren?*' (mosterd of mierikswortel?). Daarna kunt u genieten van de *Käsekrainer*, varkensworst met kaas. 🍷 blz. 113, 114 en 162.

♥ **Glip binnen in de grote zaal van het Justizpalast** aan de Ring, net naast het Parlement. Eens u de veiligheidscontrole voorbij bent, kunt u hier het komen en gaan van drukke Weners gadeslaan, het scenario van de volgende film van Haneke bedenken of **genieten van het schitterende uitzicht** vanaf het caféterras op de bovenste etage. 🍷 blz. 70.

♥ **Maak kennis met het trendy Wenen in de straten van Neubau**. Achter het MuseumsQuartier ligt de wijk Spittelberg met barokke pleintjes en veel trendy cafés en restaurants, maar ook werkplaatsen van designers en winkels van modeontwerpers. 🍷 blz. 93.

♥ **Verken het bonte universum van Hundertwasser**. De schilder en beeldhouwer Friedensreich Hundertwasser (1928-2000) is bekend geworden dankzij de bouw van het Kunst Haus. Dat kleurrijke huis vormt de toegangspoort

tot de wereld van een kunstenaar die zich één voelde met de natuur.

📍 blz. 77, 78.

♥ **Waan uzelf in een tekenfilm van Walt Disney** terwijl u over de ijspiste glijdt die van eind januari tot begin maart voor het Rathaus wordt aangelegd. Als het donker wordt, lijkt het verlichte stadhuis wel een sprookjeskasteel. Geniet met een glaasje glühwein in de hand van het schouwspel, voor u uw schaatsen aantrekt.

📍 blz. 70.

♥ **Maak kennis met de magie van de barok in de Karlskirche.** Beklim het platform op 30 m hoog, onder de grote koepel, en bewonder de fresco's van heel dichtbij. Vanaf de grond zien ze er perfect uit, maar wanneer u ze van zo dichtbij bekijkt, merkt u dat ze bestaan uit heel veel trompe-l'œil's en misvormingen. Geniet van de indrukwekkende decoratie, een ware verering van God... en van keizer Karel VI. De uitstekende architecten Fischer von Erlach, vader en zoon, toonden hier hun talent.

📍 blz. 81.

♥ **Neem een frisse duik in de oude Donau.** Er is geen prachtiger plek om af te koelen op een warme zomerdag dan de Alte Donau, een dode rivierarm van de Donau ten noorden van het centrum van Wenen. De met gras begroeide oevers vormen het strand. Op sommige plaatsen zijn zelfs (tegen betaling) een zwembad en douches aanwezig.

📍 blz. 102.

♥ **Dompel u onder in de sfeer van de kerstmarkt.** Gedurende de hele adventsperiode, vier weken lang dus,

Op de Rathausplatz (Hoher Markt) vindt elk jaar de kerstmarkt plaats.

kunt u op de kerstmarkten allerlei voorwerpen en souvenirs in verband met Kerstmis kopen. De bekendste kerstmarkt is die aan het Rathaus, maar ook de kerstmarkt van Spittelberg, waar de creatieve geesten van de nieuwe art wijk exposeren, is een omweg waard.

📍 blz. 70 en 93.

♥ **Geniet onder een gewelfd plafond van een koel glaasje wijn.** Wenen omvat nog altijd 700 ha wijngaarden en er zijn ongeveer vijftig wijnlokalen (de *Heurigen*) gevestigd. Geniet er in een gezellige sfeer van een glaasje jonge wijn of van de traditionele *Gemischter Satz*, wijn van verschillende jaargangen van hetzelfde perceel. Bovendien kunt u vanuit het centrum met de tram de omliggende wijnbouwdorpen (met onder andere Nussdorf, Neustift am Walde, Stammersdorf...) bezoeken.

📍 blz. 108.

WENEN IN 3 DAGEN

De eerste dag

► Ochtend

Begin uw kennismaking met de **Innere Stadt** ('binnenstad', nu omgeven door de Ring) voor de **Stephansdom**★★★ (blz. 30). Loop helemaal om dit indrukwekkende gebouw met de kleurrijke daken heen voor u binnen een kijkje neemt. Vanaf de noordelijke toren geniet u van een schitterend uitzicht op de omgeving van Wenen, met de vele heuvels en bossen. Verken vervolgens de oude stad en let vooral op de middeleeuwse, barokke en

jugendstildetails aan de **Hoher Markt** (blz. 48), **Fleischmarkt**★ (blz. 38), **Neuer Markt**★ (blz. 56)...

► Lunchtijd

Bestel een lichte lunch bij Trzesniewski (blz. 112) of Julius Meinl (blz. 114) en geniet daarna van een koffie met een stuk taart in een van de vele **Konditoreien** in de oude stad, bijvoorbeeld Demel (blz. 124).

► Na de middag

Kuier door de **Graben**★ (blz. 34) en de **Kohlmarkt**, met de chique winkels, tot de **Hofburg**★★★ (blz. 59), die een indrukwekkende toegangspoort heeft aan de **Michaelerplatz**★. Het voormalige keizerlijke fort vormt een wereld op zichzelf (📍 *plattegrond op blz. 62-63*). Als u een dierbare herinnering hebt aan de jonge Romy Schneider, moet u absoluut een kijkje nemen in de **keizerlijke vertrekken**★. Houdt u meer van paarden, breng dan een bezoek aan de **Spaanse Rijschool**★★. En wie van blingbling houdt, zal versteld staan in de **Schatzkammer**★★★.

Loop over de verschillende binnenpleinen van de Hofburg en rust even uit op de grasvelden in de **Volksgarten**★ of de **Burggarten**, die beide aan de **Ring**★★ (blz. 69) grenzen. Leg de 4 km lange ringweg met de tram of met een Citybike af (blz. 17).

► Avond

Geniet in de *gemütliche* sfeer van een *Beisl* in de Plachutta (blz. 113) in de Walfischgasse van traditionele Weense gerechten.

10

© horstgerlach/Stock

De Karlskirche staat in de wijk Wieden.

De tweede dag

► Ochtend

Aan de grote **Karlsplatz** (blz. 79) aan de rand van de Innere Stadt ziet u voorbeelden van de verschillende stijlen in de Weense architectuur bij elkaar. Bezoek de **Karlskirche**★★ (mooie inleiding tot de barokkunst), het **Wien Museum**★ (vooral aanbevolen voor geschiedenisliefhebbers) en het **Secession-gebäude**★★ (met de fries van Klimt).

► Lunchtijd

Stel een lunch samen aan de kraampjes op de **Naschmarkt** (blz. 116).

► Na de middag

Loop van de Naschmarkt via de Getreidemarkt naar het **Museums-Quartier**★ (blz. 89), een van de grootste culturele centra ter wereld, dat vijf musea omvat. In het 'MQ' bent u al snel drie uur zoet. Bezoek daarna de

oude volkswijken **Mariahilf** en **Neubau** (blz. 93). Nu wonen er vooral jongeren en creatievelingen en de wijken bieden leuke winkels.

► Avond

Raadpleeg online het programma met de culturele voorstellingen (blz. 15) en bekijk de lijst met musea die 's avonds open zijn (blz. 22). Echte muziek liefhebbers kunnen nog in de rij gaan staan om een **Stehplatz** in de **Staatsoper**★★ (blz. 52, 136 en 138), het Musikverein (blz. 139) of de Volksoper (blz. 136) te bemachtigen. Het interactieve **Haus der Musik**★ (blz. 56), dat open is tot 22.00 u, zal zelfs de allerjongsten bekoren.

De derde dag

► Ochtend

Ontbijt aan de Ring (blz. 124). Kies een café afhankelijk van het museum dat u het meeste aanspreekt. Kies bijvoorbeeld voor Prückel als u later het uitstekende **MAK**★★ (blz. 75) wilt bezoeken, voor Landtmann of het Café Museum als voorbereiding op het **Kunsthistorisches Museum**★★★ (blz. 72) en Schwarzenberg voor een bezoek aan het **Belvedere**★★ (blz. 84).

► Lunchtijd

Het MAK, het KHM en het Belvedere hebben alle drie goede café-restaurants. Of neem tram 2 over het Donaukanal, stap uit bij de halte Taborstrasse en zoek een van de trendy cafés aan de **Karmelitermarkt** op (blz. 99).

► Na de middag

Geniet in de zomer van de rust in het **Augartenpark** (blz. 100) of van de drukte in het **Prater**★ (blz. 98) met het **reuzenrad**★★ en de kermisattracties.

EEN DAGJE LANGER BLIJVEN: SCHÖNBRUNN★★★

De metro brengt u in 20 minuten naar de Hofburg, het voormalige zomerverblijf van de Habsburgers (blz. 104), nu een populair trefpunt aan de rand van de stad. Kom vroeg en bezoek het paleis voor de grote massa. Picknick te midden van de fonteynen en het groen of lunch in Café Gloriette, vanwaar u geniet van een schitterend uitzicht op het paleis. Kinderen zullen ook dol zijn op het dierenpark, dat terecht een goede reputatie geniet.

Praktische info

Adressen

Het tweede en derde cijfer in de Weense **postcodes** stemmen overeen met de arrondissementen (een voorbeeld: '1070' staat voor het zevende arrondissement). Sommige adressen worden als volgt geschreven: '1 straatnaam 2'. Het eerste cijfer duidt op het arrondissement, het tweede op het huisnummer.

Ambassades

Ambassade van België –
Schönburgstraße 10 - 1040 Wien -
☎ 01 50 20 70 - austria.diplomatie.belgium.be

16

NOODNUMMERS

Europees alarmnummer – ☎ 112

Medische noodgevallen – ☎ 144

Politie – ☎ 133

Artsen met wachtdienst (dag en nacht) – ☎ 141

Tandartsen met wachtdienst – ☎ 512 20 78

Apotheken met wachtdienst – ☎ 1455

Verloren voorwerpen –
☎ 4000 8091

Verlies van bankpas (Kredietkartenverlust) – Belgische reizigers - alle bankkaarten:

☎ 0032 (0)70 344 344

Nederlandse reizigers - alle creditcards: ☎ 0031 (0)88 3855 372 (Bankpassen Meldcentrale).

Ambassade van Nederland –

Opernring 5 - 1010 Wien - ☎ 01 58 93 90 - www.nederlandwereldwijd.nl/landen/oostenrijk

Banken

☎ 'Geldzaken', blz. 14 en
'Openingstijden', blz. 19.

Bezichtigen

De Weense musea zijn meestal geopend van 9.00 of 10.00 u tot 17.00 of 18.00 u. Enkele zijn gesloten op maandag of dinsdag (en feestdagen), sommige organiseren één keer per week een avondopening (☎ *kader* blz. 22). Entreekaartjes voor musea kosten € 5 of meer, soms meer dan € 10. Met de Vienna City Card (☎ blz. 22) kunt u besparen op de toegangsprijzen voor musea, u kunt ook een voordelig combinatiekaartje kopen.

☎ U kunt de stedelijke musea op de eerste zondag van de maand gratis bezoeken; u vindt de lijst op www.wienmuseum.at

Elektriciteit

De gebruikte netspanning is 220 volt, zoals overal in continentaal Europa. De stopcontacten zijn dezelfde als in België en Nederland.

Feestdagen

1 jan. – Nieuwjaar (*Neujahr*).

6 jan. – Driekoningen (*Dreikönigstag*).

Maart/april – paasmaandag (*Ostermontag*).

1 mei – Dag van de Arbeid (*Maifeier*).

Mei/juni – Hemelvaart (*Christi Himmelfahrt*), pinkstermaandag (*Pfingstmontag*) en Sacramentsdag (*Fronleichnam*).

15 aug. – Maria-Hemelvaart (*Maria Himmelfahrt*).

26 okt. – Nationale feestdag (*Nationalfeiertag*).

1 nov. – Allerheiligen (*Allerheiligen*).

8 dec. – Onbevleete ontvangenis (*Maria Empfängnis*).

25 en 26 dec. – Kerstmis (*Weihnachten*).

Fietsen

Door Wenen lopen zo'n 1380 km fietspaden. Ze staan allemaal op de gratis fietskaart *Radkarte Wien* die de stad uitgeeft (€ blz. 70). Daarop vindt u ook de stations van Citybike, fietsverhuurders en reparatieplaatsen.

In de stations, in het Prater en langs de Donau kunt u fietsen huren (ca. € 15 per dag).

Fietsverhuur en rondleidingen per fiets en per segway (ook in het Engels): Pedal Power (*Ausstellungsstr. 3 - Prater* - ☎ 729 72 34 - www.pedalpower.at). 🚲 'Rondleidingen', blz. 20.

CITYBIKE

Deze stadsfietsen zijn dag en nacht beschikbaar in 120 stations. U betaalt € 1, daarvoor mag u 1 uur lang gratis een fiets gebruiken (en dat telkens opnieuw, drie jaar lang, maar tussen twee sessies moeten minstens 15 min. zitten). Daarna betaalt u € 1-4, afhankelijk van de duur. U kunt de fiets na gebruik achterlaten in een van de 120 stations, u hoeft niet terug te keren naar het station waar u vertrok.

U moet zich eenmalig aanmelden met uw bankpas (Visa, Mastercard, Maestro); daarna kunt u telkens een fiets lenen door uw bankpas in te voeren en de door u gekozen code in te tikken.

www.citybikewien.at. Bij problemen kunt u dag en nacht terecht op de volgende hulplijn: ☎ 01 7980 777/0810 500 500 (vanuit Wenen).

🚲 U kunt per bankpas slechts één fiets lenen. Het systeem werkt goed, maar het aantal stations in het centrum is beperkt (9 langs de Ring, maar slechts 6 in de Innere Stadt). Het fietsslot is nogal ingewikkeld om te activeren. Onthoud ook dat de Citybikes slechts één rem hebben (een terugtraprem) en niet altijd over versnellingen beschikken.

Foaien

Het is gebruikelijk een fooi (meestal 10%) te geven, zowel voor de ober, als voor de taxi, het hotel, de gids... In restaurants en cafés laat u de fooi niet achter op tafel, maar geeft u die rechtstreeks aan de ober wanneer u betaalt. U vertelt hem op welk bedrag u wisselgeld wilt krijgen ('Nehmen Sie...' of 'Auf...'). Wilt u te kennen geven dat hij het wisselgeld mag houden, dan zegt u 'Paßt schon' ('het is goed').

Internet

Er zijn nog enkele internetcafés voorbij de Ring.

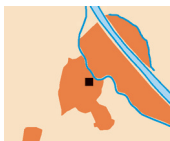
World Net Café – *Mariahilfer Str. 103 (Passage)* - 📍 3 Zieglergasse - ma.-vr. 9.00-20.00 u, za. 10.00-18.00 u.

WIFI/V-LAN

In de meeste hotels en B&B's beschikt u over gratis wifi (V-LAN/Freewave)

STEPHANSPLATZ★★

Onder de gewelven van de magistrale Stephansdom klopt het hart van de stad. Acht eeuwen van aanwezigheid verhalen de pracht en de donkere uren van de keizerlijke hoofdstad. De reusachtige toren en het kleurrijke dak domineren de historische, toeristische en handelswijk waar het leven nooit lijkt stil te staan. De Stephansplatz is het kruispunt waar zij die Wenen een weekend of langer 'beleven', elkaar treffen.

► **Bereikbaarheid:** **U** 1 en **U** 3 Stephansplatz.

Detailkaart blz. 35 en blz. 44-45. Uitneembare vouwkaart DE4.

► **Aanrader:** bewonder het uitzicht over de stad vanaf de toren van de kathedraal.

📍 'De beste adressen', blz. 112, 122, 129, 137 en 141.

Stephansdom ★★★

Stephansplatz 1 - 📍 515 52 30 54 - www.stephanskirche.at - ♿ - ma.-za. 6.00-22.00 u, zon- en feestd. 7.00-22.00 u - enkel het linkerschip is vrij toegankelijk; het bezoek aan het koor, het rechterschip, de torens en de catacomben is niet gratis: combinatiekaartje (twee torens, catacomben crypte, schatkamer, met audiogids) € 19,90 (soms 'speciale aanbiedingen' voor € 14,90) - trek 2 uur uit - rondleiding in het Engels dag. behalve zo. om 10.30 u (30 min., € 6) - audiogids € 5. De Stephansdom, de kathedraal van de H. Stefanus, **het symbool van de stad**, is uniek. Boven het compacte silhouet van de oude stad verrijst de machtige zuidertoren van deze elegante kerk, voorzien van een zwaar, veelkleurig en **glinsterend dak**. Hoewel de stijl gotisch te noemen is, verpersoonlijkt de kathedraal het barokke Wenen, omdat ze de kern ervan vormt. Al meer dan acht eeuwen klopt hier het

stenen hart van de stad. Op de plaats van het huidige gebouw stond vroeger een romaanse basiliek, die hier in 1147 werd gebouwd. De kerk had zwaar te lijden onder de brand die Wenen in 1258 verwoestte. De *Heidentürme* (Heidentorens) en het portaal bleven van de vlammen gespaard. De eerste gotische verbouwingen dateren van 1304 en de kathedraal zoals we die nu kennen werd in de twee daaropvolgende eeuwen opgetrokken. Tijdens het Turks beleg van 1683 werd het gebouw opnieuw zwaar beschadigd. Ook een bombardement in 1945 vernielde een groot deel van de kerk. Een geslaagde renovatie in 1952 gaf de kathedraal gelukkig haar pracht van weleer terug. Door het kleine plein ervoor wordt de hoogte van de kathedraal benadrukt. De **Stephansturm**★★★ (de zuidelijke toren, ook Steffl genoemd) is 136,7 m hoog. De onafgewerkte noordelijke toren kreeg een renaissance-dak. In deze toren hangt de **Pummerin**, een

De Stephansdom heeft een prachtig gotisch interieur.

indrukwekkende bourdon die maar liefst 21 ton weegt en enkel wordt geluid ter gelegenheid van uitzonderlijke ceremonies en met Nieuwjaar. Het **dak** van de kathedraal vormt een prachtig schild met 250.000 kleurige dakpannen waarop aan de zuidwestelijke kant de tweekoppige keizerlijke adelaar staat afgebeeld.

U wandelt het gebouw binnen door de **Riesentor**★★ (reuzenpoort). Naast de romaanse poort staan beeldhouwwerken. Het interieur werd sterk beïnvloed door de grote kerken van de Duitse gotiek: een grote beuk (107 m lang) verbonden met het koor met drie schepen. De gebeeldhouwde

stenen **preekstoel**★★ (1480) is een pareltje. De decoratieve stijl plaatst de kansel binnen de meest ontwikkelde stroming van de flamboyante gotiek. Het **Wiener Neustädter Altar**★ (15de eeuw) versiert het altaar in de apsis aan de linkerkant, ook 'koor van de Maagd' genoemd. In de apsis aan de rechterkant bevindt zich de **graftombe**★★ van keizer Frederik III, uitgevoerd in rood marmer uit Salzburg en van de hand van Nikolaus Gerhaert. De strijd tussen Goed en Kwaad wordt gesymboliseerd door schadelijke dieren die de graftombe willen binnendringen, terwijl de 'goede dieren' dat proberen te verhinderen.

In de **catacomben** (*bezoek om de 15 tot 30 min. - ma.-za. 10.00-11.30 u en 13.30-16.30 u, zon- en feestd. 13.30-16.30 u - ca. 30 min. - € 6*) staan urnen met daarin de stoffelijke resten van de Oostenrijkse keizers.

Als u de **noordertoren** (68 m, met lift) beklimt, ziet u de enorme Pummerin en geniet u van een **panorama**★★ van 360° op de stad (*dag. 9.00-17.30 u - € 6*). Ook de hogere **zuidertoren** (*dag. 9.00-17.30 u - € 5*) biedt een mooi uitzicht op Wenen, maar dan wel vanachter glas (*bereikbaar via een steile trap van 343 treden*).

Virgilkapelle

Stephansplatz (bereikbaar via het metrostation) - ☎ 664 882 93 930 - www.wienmuseum.at - - di.-zo. 10.00-18.00 u - € 5 (1ste zo. van de maand gratis).

Deze kleine, ondergrondse kapel, die waarschijnlijk dateert van 1220, raakte in de 18de eeuw in de vergetelheid. Ze werd per toeval herontdekt in 1973 en herbergt een verrassing, namelijk een van de best bewaarde gotische interieurs van Wenen. Bewonder ook de overblijfselen van fresco's van 1255 en bezoek de bescheiden tentoonstelling over de stad in de middeleeuwen.

Dommuseum

Stephansplatz 6 - ☎ 515 52 5300 - www.dommuseum.at - - wo.-zo. 10.00-18.00 u (do. tot 20.00 u) - € 8. Het museum werd ingericht in de voormalige gebouwen van de abten van Zwettl (14de eeuw) en bevat de waardevolste schatten van de kathedraal, waaronder het bekende portret

van hertog Rudolf IV (1360), geschilderd op perkament, en een polychrome *Schreinmadonna* ('Vierge ouvrante') uit ca. 1420. Van deze openslaande beelden bestaan er maar een zestigtal, verspreid over de hele wereld.

Mozarthaus ★

Domgasse 5 - ☎ 512 17 91 - www.mozarthausvienna.at - - 10.00-19.00 u (laatste toegang om 18.30 u) - € 11 (met audiogids), combinatiekaartje met het Haus der Musik € 18.

Wolfgang Amadeus Mozart woonde hier van 1784 tot 1787, een gelukkige periode waarin hij *Le Nozze di Figaro* schreef. In deze prachtige omgeving vertelt de degelijk opgevatte tentoonstelling over het leven en werk van de componist in deze periode en behandelt ze ook Wenen zelf. Dit appartement is maar een van de achttien plaatsen waar Mozart in Wenen heeft gewoond. De portretten van zijn kinderen en zijn vrouw Constanze en de dertien portretten van de meester zelf, waaronder het beroemde silhouet van de hand van Hieronymus Löschenkohl, vormen samen een mooi familiealbum. Tijdens het bezoek hoort u muziek (de audiogids speelt stukken van Mozart).

Franziskanerplatz ★

De Weihburggasse loopt uit op een van de charmantste pleinen van de stad. In het midden staat de **Mosesbrunnen** (Mozesfontein) die dateert van 1798. Het water maakt een gezellig geluid, terwijl u nipt aan een koffie op het terras van het piepkleine retro Kleines Café (blz. 122).

Atlanten als zuilen bij de eretrap in het Winterpalais van Eugenius van Savoye

De vreemde voorgevel van de **Franziskanerkirche** (dag. 6.30-17.45 u), die van 1614 dateert, is geïnspireerd op de architectuur uit het zuiden van Duitsland: een renaissancefronton met standbeelden boven ramen met de typische gotische bogen en een renaissanceportaal (1742). Het barokke interieur bestaat onder andere uit een mooi hoofdaltaar met baldakijn en het oudste orgel van Wenen, gemaakt door Johann Wöckerl (1643).

Winterpalais ★

Himmelpfortgasse 8 - niet te bezichtigen.

De bouw van het Winterpalais van prins Eugenius van Savoye begon onder Johann Bernhard Fischer von

Erlach (van 1695 tot 1698) en werd voltooid door Johann Lukas von Hildebrandt (van 1702 tot 1724). De smalle Himmelpfortgasse vernauwt het uitzicht op de lange gevel van het paleis. Achter de gevel gaan een binnenhof, een opmerkelijke barokke eretrap en weelderig versierde kamers (Goldkabinett, zaal met strijdtaferefen) schuil. Tegenwoordig is hier het ministerie van Financiën gevestigd.

Kärntner Straße

In de 13de eeuw was de *Strata Carinthianorum* het begin van de hoofdweg naar Karinthië via Stiermarken, een weg die doorliep tot Triëst en Venetië (☞ blz. 54). De gebouwen die tegenwoordig deze straat omzomen,

werden hier pas opgetrokken vanaf de 18de eeuw, op enkele resten van de Maltserkerche na. De architecturale eenheid werd na de bombardementen van 1945 definitief gebroken. Er heerst een drukke bedrijvigheid van Weners en een stroom toeristen die langs de vele etalages slenteren. De gevel van huisnummer 16 is versierd met **mozaïeken** (1896) in pre-sezessionsstijl. De piepkleine **American Bar** op nummer 10 werd in 1908 opgetrokken door Adolf Loos en is bekend om de mooie binneninrichting.

Haas-Haus

Stephansplatz 12.

Al sinds de bouw is er veel discussie over dit blauw-grijze, marmeren

gebouw, ontworpen door **Hans Hollein** (🌀 *kader blz. 58*). Het staat symbool voor de heropleving van de architecturale creativiteit in een stad waarin de architectuur een hoogtepunt kende in het begin van de 20ste eeuw. De architect benadrukte met een gedurfde combinatie van volumes de gebogen vorm van de plek. Hij zorgde er zo voor dat wie vanuit Graben komt, sneller de Stephansdom in het vizier krijgt.

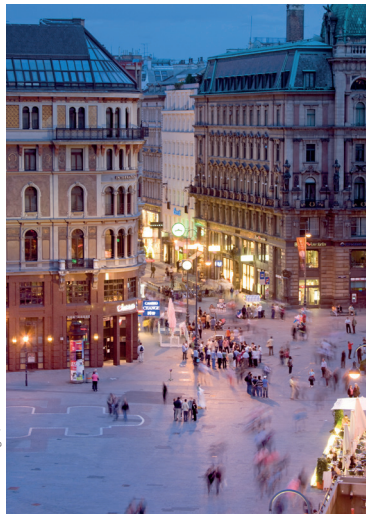
Stock-im-Eisen-Platz

De Stock-im-Eisen-Platz dankt zijn naam aan de boomstomp die u ziet in een nis aan de hoek van de Graben met de Kärntner Straße. Volgens een 16de-eeuwse legende sloegen leerling-slotenmakers hier spijkers in de boomstomp voor ze een tocht door Oostenrijk aanvatten.

Graben ★

De '**gracht**' (Graben) die de Romeinen voor hun walmuren groeven, is nu een drukke voetgangerszone met dure winkels.

Het lange ronde plein werd in 2009 gerenoveerd. Er staan een paar ware **architectuurparels**. Nummer 10, het Ankerhaus, werd in 1894 gebouwd door Otto Wagner. Het Palais Bartolotti-Partenfeld (1720) op nummer 11 is het laatste barokke bouwwerk van de Graben. Het winkeltje Knize op nummer 13 werd ontworpen door Adolf Loos – ook de ontwerper van de openbare toiletten (1905). In het midden van het plein staat de barokke en rijkelijk versierde **Pestsäule★★** (pestzuil) die hier in 1693 werd neergezet in opdracht van keizer

De Stock-im-Eisen-Platz ligt op het kruispunt van de Stephansplatz, de Graben en de Kärntner Straße.

UIT ETEN

- Trzesniewski..... 64
Wrenkh..... 72

IETS DRINKEN

- Haas & Haas..... 1
Hawelka..... 2

- Kleines Café..... 6
Roberto's American bar... 3

WINKELN

- Alt-Österreich..... 4
Augarten Wien..... 5
Manner..... 2

- Mühlbauer..... 40
Porta Dextra..... 39
Susanne Kitz..... 8
Woka..... 6

UITGAAN

- Ronacher..... 19

UIT ETEN

Een snelle hap (*Imbiss*), een worstenkraam (*Würstelstand*), een pension (*Gasthaus*) of een wijnlokaal (*Heurigen*), een kroeg (*Beisl*), een café, een tearoom (*Konditorei*) met de heerlijkste taarten en zoetigheden, een klassiek of conceptueel restaurant, met of zonder sterren... Traditionele of nieuwe Oostenrijkse specialiteiten gaan hand in hand met de Centraal-Europese keuken of gerechten uit de Balkan. De meest trendy adressen bieden biologische, vegetarische en veganistische menu's. Wilt u genieten van wijn en een buffet in een *Heuriger*, dan moet u naar Döbling (📍 blz. 108). Geniet in de winter van glühwein en gepofte kastanjes, in de lente zijn er asperges en rabarber. Onthoud dat u ook kunt eten in cafés (📍 'Iets drinken', blz. 122). Men serveert er degelijke gerechten. Daarnaast bieden veel restaurants en cafés tussen 12.00 en 14.30 u een voordelig *Mittagsmenü*, de gelegenheid bij uitstek om een iets chiquer adres uit te testen.

Vermijd een teleurstelling – De keuken is meestal geopend tot één uur voor sluitingstijd. Sommige zaken zijn in de zomer gesloten, vooral in augustus. Sowieso zijn er amper goede restaurants geopend op zondag!

📍 'Vergeet die schnitzel!', blz. 162.

📍 Onderstaande adressen vindt u terug op de uitneembare vouwkaart aan de binnenzijde van het omslag; zoek het overeenkomstige nummer (bv. 1). De aanwijzingen in het rood verwijzen eveneens naar deze kaart.

De meeste adressen staan ook aangeduid op de detailkaarten van de verschillende wijken.

Stephansplatz

Detailkaart van de wijk blz. 35

MINDER DAN € 16

64 **Trzesniewski** – D4 - Dorotheergasse 1 - 📍 1, 3 Stephansplatz - 📞 01 512 32 91 - www.trzesniewski.at - ma.-vr. 8.30-19.30 u, za. 9.00-18.00 u, zon- en feestd. 10.00-17.00 u. Achter deze onuitspreekbare Poolse naam gaat een instituut schuil waar u heerlijke canapés kunt eten. Vlak bij de kathedraal, maar ook andere filialen elders in de stad (zie website). Ga zitten op een van de weinige banken of blijf staan tussen de vele gasten.

72 **Wrenkh** – D4 - Bauernmarkt 10 - 📍 1, 3 Stephansplatz - 📞 01 533 15 26 - www.wrenkh-wien.at - dag, behalve zo. 11.00-23.00 u - € 17/32, lunchformule (ma.-vr.) € 10,50/11,50. De smaakvolste ontmoetingsplaats voor vegetariërs in Wenen. De afwisselende keuken zal vleesliefhebbers die zin hebben in een 'groen ommetje', weten te bekoren.

Fleischmarkt

Detailkaart van de wijk blz. 39

MINDER DAN € 16

32 **Inigo** – E4 - Bäckerstr. 18 - 📍 3 Stubentor - 📞 01 512 74 51 - www.inigo.at - ma.-za. 9.30-24.00 u. Is er nog een tafeltje vrij op het terras? Aarzel dan

niet om plaats te nemen! Het uitzicht op de Jesuitenkirche is best aangenaam, de kaart is lekker en de rekening aanvaardbaar (voor € 1 extra kunt u een salade samenstellen aan het buffet). U steunt meteen ook een goed doel, want Inigo is een restaurant dat langdurig werklozen een job biedt en hun zo een duwtje in de rug geeft.

TUSSEN € 20 EN € 35

77 Figlmüller – E4 - Wollzeile 5 - **U** 1, 3 Stephansplatz - ☎ 0512 61 77 - www.figlmuellner.at - 11.00-22.30 u - gerechten € 12,50/20,50. De Wiener Schnitzel van Figlmüller is echt overheerlijk! Dit meer dan honderd jaar oude restaurant is gevestigd in een passage en was zo populair dat intussen een tweede en een derde restaurant werden geopend (*Lugeck 4 en Bäckerstr. 6*). In dat laatste is het rustiger; het blijft ook tot 23.30 u geopend.

78 Buxbaum – E4 - Grashofgasse 3 - **U** 1, 3 Stephansplatz - ☎ 01 276 82 26 - www.buxbaum.restaurant-ma-za. 11.00-23.00 u (keuken 12.00-15.00 u en 17.00-22.00 u) - lunch € 15/37, diner € 28/41, menu € 56/68. Een van de gezelligste terrassen in de oude stad, goed verscholen in het Heiligenkreuzerhof. Moderne, Oostenrijkse gerechten in een mooie omgeving. Op zaterdag kunt u er ook ontbijten.

79 Labstelle – E4 - Lugeck 6 - **U** 1, 3 Stephansplatz - ☎ 01 236 21 22 - www.labstelle.at - dag. behalve zon- en feestd. 11.30-2.00 u, za. 10.00-2.00 u - € 32/36, verrassingsmenu € 50 (4 gangen), lunchformule € 13 (vegetarische) of € 14 (met vlees). Dit restaurant midden in de oude stad is de vaandeldrager

van de slowfoodbeweging. In een licht designinterieur geniet u van creatieve specialiteiten, bereid met streekproducten. Er staan ook enkele tafels in de mooie passage aan de Wollzeile. Op zaterdag kunt u er ook ontbijten.

80 Pfdl – E4 - Bäckerstr. 22 - **U** 1, 3 Stephansplatz - ☎ 01 512 67 05 - www.gasthauspfdl.com - 10.00-24.00 u - € 16/32, lunchformule € 9,50. Een van de bekendste *Beisl* in de Oostenrijkse hoofdstad. Vanaf het grote terras kijkt u uit op de Jesuitenkirche. Authentieke Weense gerechten en een goed adres voor de lunch.

83 Plachutta – E4 - Wollzeile 38 - **U** 3 Stubentor - ☎ 01 512 15 77 - www.plachutta.at - 11.30-24.00 u - € 25/34, extra bestek: € 3,20. De specialiteit van dit restaurant is *Tafelspitz*, een stoofpotje met groenten en mierikswortel. Het gezellige interieur lokt zowel Weners als toeristen. Meerdere filialen in de stad.

81 Xpedit – E4 - Wiesingerstr. 6 - **U** 3, **Tram** 2 Stubentor - ☎ 01 512 33 13 23 - www.xpedit.at - dag. behalve zo. 12.00-15.00 u en 18.00-23.00 u, za. 18.00-23.00 u - € 19/28. Trendy Italiaans eethuis in de straat waar zich ook de Postsparkasse bevindt. De smakelijke, Ligurische specialiteiten passen uitstekend bij het ruime, harmonieuze interieur.

Freyung en Hoher Markt

Detailkaart van de wijk blz. 44-45

MINDER DAN € 16

73 Würstelstand – D4 - Hoher Markt - **U** 1, 3 Stephansplatz - ☎ 0699 184 621 86 - ma.-do. 9.00-4.00 u, vr.-za. 9.00-5.00 u, zo. 10.00-2.00 u. Het wor-

ZES EEUWEN OP DE TROON

Dankzij de huwelijksdiplomatie van Maximiliaan I werd de **dynastie van de Habsburgers** een van de machtigste van Europa. In twee eeuwen tijd groeide deze vrij onbeduidende familie van Duitse graven, die in hun naam een Zwitsers domein droegen (Habichtsburg), dankzij een subtiel spel van allianties uit tot heersers over een rijk waar de zon nooit ondergaat! Een regeerperiode die gekenmerkt werd door de wapenspreuk *Austriae Est Imperare Orbi Universo* (AEIOU), ofwel 'Oostenrijk is bestemd om over de hele wereld te heersen', maar ook door het prachtige paleizencomplex van de **Hofburg** (📍 blz. 59), dat bij ieder aantreden van een nieuwe keizer werd omgebouwd.

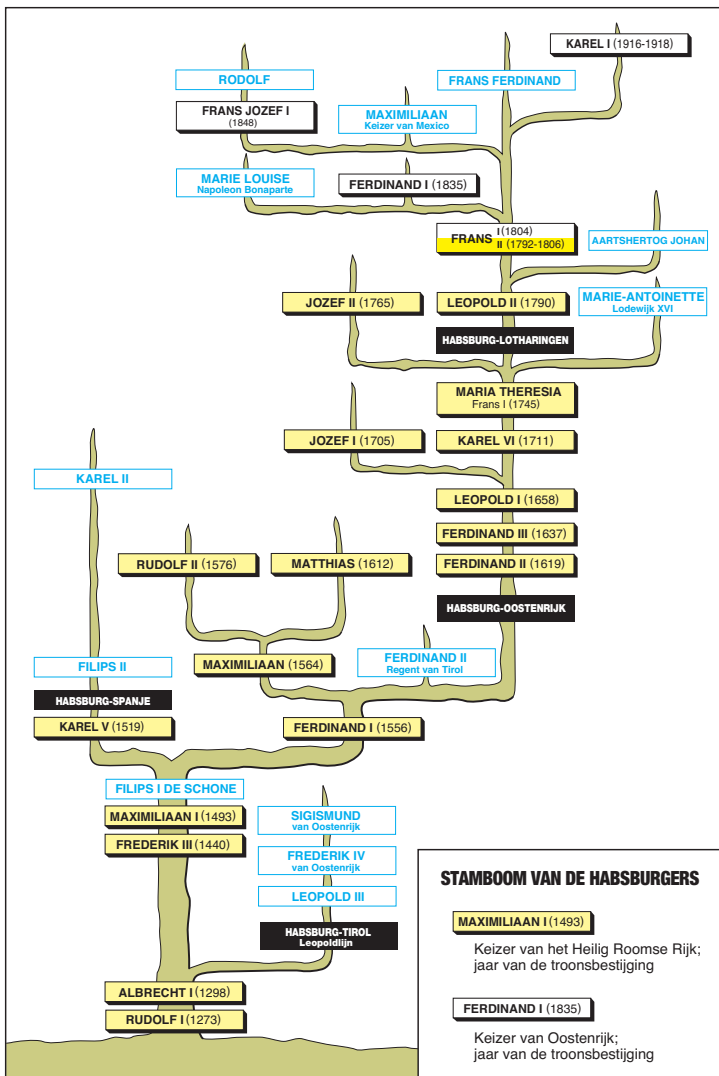
Zes eeuwen lang bood de dynastie het hoofd aan oorlog, allianties, verdragen, epidemieën... Ze maakte van Wenen de hoofdstad van het Heilig Roomse Rijk. In 1683 werden de Turken bij Kahlenberg verslagen. Het huis van de Habsburgers werd door de westerse vorsten erkend als redder van het christendom. De Habsburgers slaagden erin een **verbond tussen de troon en het altaar** te behouden, wat veel bijgedragen heeft tot het consolideren van hun macht.

Tijdens perioden van grote voorspoed lieten keizers en prinses van het huis weelderige monumenten bouwen in Wenen en stimuleerden ze de kunsten. Dat was ook zo tijdens

'Vienna Gloriosa', tijdens de regeringen van Maria Theresia, de eerste keizerin (1717-1780), en van Jozef II (1780-1790). Het Wenen uit de 19de eeuw wordt gekenmerkt door de aanleg van de Ring. Door de eeuwen heen verzamelden de Habsburgers geduldig een uitgebreide collectie kunstwerken die tegenwoordig te zien is in het Kunsthistorisches Museum (📍 blz. 72). Elke keizer werkte aan de uitbouw van een moderne staat. Maria Theresia verenigde en centraliseerde. Jozef II schafte lijfeigenschap af, legde het Duits op en onderwees ook meisjes. Aan het eind van de 19de eeuw was de dynastie achterhaald. Het nationale gevoel en de liberale tijdsgeest ondergroeven de principes van een absolute monarchie waartoe ook de voorlaatste keizer **Frans Jozef** hoorde, die regeerde van 1848 tot 1916. De Eerste Wereldoorlog, die hij veroorzaakte na een oorlogsverklaring aan Servië na de moord op kroonprins Franz Ferdinand in Sarajevo, veegde de dynastie van de kaart; zijn bezittingen vlogen in stukken.

Natuurlijk draagt Oostenrijk nog steeds de stempel (demografie, architectuur, religie, economie...) van zes eeuwen heerschappij van de Habsburgers, waaraan een goede eeuw geleden pas een einde kwam.

U zult nostalgie voelen, een 'rende-rende' nostalgie met bals, tentoonstellingen en tal van afgeleide producten...

BEROEMDE PERSONEN

De klassiekers

De volgende vier personen overheersten twee eeuwen lang de muziekwereld in Europa, waarvan Wenen de hoofdstad werd.

Joseph Haydn (1732-1809) was in dienst van de familie Esterházy als orkestleider en vaste componist. Hij bracht een groot deel van zijn leven door in Eisenstadt, maar hij bleef verbonden aan Wenen dankzij zijn prestige. Hij was een heel productief componist en bedacht geniale muziekvormen die tot ongeveer de Tweede Wereldoorlog de structuur bepaalden in alle muziekstromingen.

152

Het pad dat Haydn had geëffend, werd ook gevolgd door **Wolfgang Amadeus Mozart** (1756-1791), die een schitterend componist bleek. Mozart werd geboren in Salzburg en vestigde zich op 26-jarige leeftijd in Wenen. Na zijn succesvolle beginjaren kende hij hier een periode van eenzaamheid en rijping. In Wenen creëerde hij zijn grootste werken, een samenspel van diepgang en lichtheid (*Le Nozze di Figaro*, *Don Giovanni*). De mirakelmens Mozart vond er het evenwicht tussen een doorgedreven drang tot componeren en een zekere vorm van vrijheid. *Mozarthaus*, blz. 32.

Een waardig erfgenaam van Haydn en Mozart was **Ludwig van Beethoven** (1770-1827). Hij werd geboren in Bonn en bekeek de wereld van de symfonieën, strijkkwartetten en sonates helemaal anders. Zijn wereld was er

een van romantiek, waarin de mens zijn eigen lot in handen nam in een grootse confrontatie die vaak werd uitgewerkt in een triomf van een lichtig en vrolijk thema over een donker en pessimistisch thema (luister naar het begin van de *Vijfde Symfonie!*).

 Pasqualatihaus, blz. 47.

Van de vele componisten die een band hebben met Wenen, is er slechts één in Wenen zelf geboren, namelijk **Franz Schubert** (1797-1828). Hij bracht een genre onder de aandacht dat tot dan toe weinig belangstelling had gekregen, namelijk de liederen (gezing met pianobegeleiding), die meteen zijn eerste meesterwerken vormden (*Erlkönig* en de cyclus *Winterreise*). Uit zijn muziek weerklinkt de eenzaamheid van de reiziger die is gedooemd om rond te zwerfen en lijdt onder de liefde ('*Wanneer ik over liefde wilde zingen, veranderde die in smart*'). *Geburtshaus*, blz. 96.

Sisi

Elisabeth van Wittelsbach, bijgenaamd Sisi (met één s; de dubbele s verwijst naar de titel van de op haar leven gebaseerde film), werd na haar huwelijk met Frans Jozef I in 1854 keizerin van Oostenrijk. Ze was zestien, mooi, een uitstekend paardrijdster en verzot op poëzie. Sisi ontvluchtte de Hofburg, waar men haar probeerde te onderwerpen aan een strikt protocol, en maakte vele reizen. In Hongarije werd ze op handen gedragen; ze steunde dan ook het Oostenrijks-Hongaarse compromis.

Haar leven werd beheerst door rouw om haar enige zoon Rudolf, haar neef Lodewijk II van Beieren, haar zus Helene en haar zwager Maximiliaan. Sisi werd in 1898 in Genève vermoord door een Italiaanse anarchist. Over haar tragische lot zijn veel boeken geschreven. Romy Schneider werd beroemd toen ze in een film gestalte gaf aan Sisi. 📍 *Sisi Museum blz. 60, Schönbrunn blz. 104.*

Klimt en Schiele

Gustav Klimt (1862-1918) was de stichter van de Weense sezzion en de beroemdste Weense kunstschilder in de periode rond 1900 (📍 *kader blz. 83*). Het gekwelde werk van **Egon Schiele** (1890-1918) biedt een zeldzaam heldere kijk op de menselijke realiteit en alle bijbehorende neurotische aspecten. Het expressionisme van deze fenomenale artiest neemt het lichaam als vertrekpunt – in die periode werd zijn werk beschouwd als pornografisch. 📍 *Oberes Belvedere blz. 86 en Leopold Museum blz. 89.*

Sigmund Freud

Deze neuroloog en psychiater (1856-1939) is de stichter van de psychoanalyse. Hij studeerde geneeskunde in Wenen, gaf er les aan de universiteit en liep later stage bij Jean Charcot in Parijs, met wie hij hysterie en hypnose bestudeerde. Bij zijn terugkeer opende hij een consultatiebureau waar hij zijn eerste patiënten ontving. Zijn werk rond dromen leidt hem naar enkele belangrijke ontdekkingen, zoals het bestaan van waanvoorstellingen en het oedipuscomplex. Na de Anschluß in

1938 vestigde de van oorsprong Joodse Freud zich in Londen en stierf er een jaar later aan kanker. 📍 *Sigmund Freud Museum, blz. 96.*

Thomas Bernhard

Roman- en toneelschrijver **Thomas Bernhard** (1931-1989) is zonder twijfel de bekendste Oostenrijkse schrijver van de 20ste eeuw. In de donkere periode 1930-1940 stelde hij de zwakheden van de Oostenrijkse maatschappij aan de kaak. Zijn bekendste werk, *Heldenplatz* (1988), gaat over de gebeurtenissen in 1938. Citaat: *'Wat schrijvers schrijven, is weliswaar niet gelogen, ja, ja, ze schrijven natuurlijk dat alles vreselijk is, dat alles slecht en vervallen is [...] en dat alles hopeloos is, maar alles wat ze schrijven stelt niets voor tegen de werkelijkheid, want de werkelijkheid is zo slecht dat ze niet kan worden beschreven, geen enkele schrijver beschreef ooit de werkelijkheid zoals ze echt is, en dat is pas vreselijk.'*

En nog vele anderen...

Metternich (1773-1859) maakte van Oostenrijk de 'derde macht'. Schrijver **Arthur Schnitzler** (1862-1931) onderzocht het onderbewustzijn. **Stefan Zweig** (1881-1942) was schrijver, dramaturg en biograaf. Regisseur **Fritz Lang** (1890-1976, *Metropolis, M – Een stad zoekt zijn moordenaar*), de schilder en architect **Hundertwasser** (📍 *blz. 78*) en regisseur **Michael Haneke** (*De Pianist, Das weiße Band*).

Vertaling
Omslagontwerp
Omslagfoto
Foto's achterplat

Valérie Maes
Keppie & Keppie
Shutterstock.com/La Mia Fotografia
Van links naar rechts: R. Schmid/Sime/Photononstop,
horstgerlach/iStock, Dziewul/Shutterstock.com

Ontwerp binnenwerk
Oorspronkelijke titel
Oorspronkelijke uitgever
Directie
Uitgevers
Redactie

Keppie & Keppie
Le Guide Vert Week&GO Vienne 2019
Michelin, Parijs
Philippe Orain
Françoise Rault (Michelin), Lieven Defour (Lannoo)
Hélène Bienvenu, Cécile Bouché-Gall, Aurélia Boulet,
Renaud Deschamps, Serge Guillot, Arnaud Léonard,
Jean-Charles Pharamond, Christian Rault, Marie Ruat,
François Sichet
Thierry Lemasson

Cartografie

Stadskaarten: © MICHELIN en © 2006-2017 TomTom.
This material is proprietary and the subject of copyright protection,
database right protection and other intellectual property rights owned
by TomTom or its suppliers. The use of this material is subject to the
terms of a license agreement. Any unauthorized copying or disclosure
of this material will lead to criminal and civil liabilities.

© Cartografie: Michelin

© Nederlandse tekst: Uitgeverij Lannoo, nv, Tiel, 2020

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internetadressen...) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld. Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres

De Groene Reisgids
Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tiel
degroenereisgids@lannoo.be

De Groene Reisgids
Uitgeverij Terra Lannoo bv
Postbus 23202
1100 DS Amsterdam Zuid-Oost
info@terralannoo.nl

www.lannoo.com

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2020/45/219 - NUR 512 - ISBN 978-94-014-6510-6